

Q. D. B.
A D

PANEGYRIN AC

QVA

VIRO MAXIME RE
SVMMOS IN THEOLO

CAPESSE

L I C E N

MORE SOLEMNI CO
IN AVDITORIO MAIORIS PR

DIE VI NOVEMBRIS A

CELEBRAN

ORDINIS THEOLOGIC

INVITA

PROCANCEL
CHRISTIANVS B
BOERNE

S. T. D. ET PROF. PRIMARI

MISEN. CANONICVS CONSI

ASSESSOR

D. B. V.

A D

ACADEMICAM

QVA

ME REVERENDO

EOLOGIA HONORES

ESSENDI

ENTIA

MINI CONFERETVR

ORIS PRINCIPVM COLLEGII

BRIS A. CIOIOCCXLIX

BRANDAM

OLOGICI FAVTORES

IVITAT

CELLARIVS

VS FRIDERICVS

RNERVS

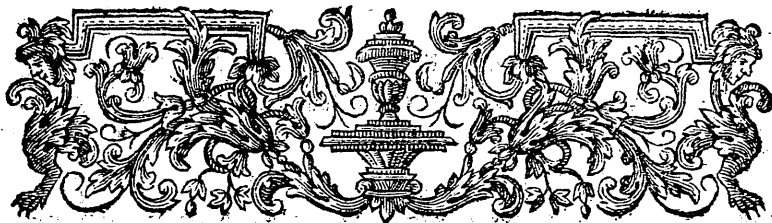
PRIMARIVS ECCL. CATHEDR.

S CONSISTORIIQVE REGII

SSESSOR

AMERICAN

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS



orthodoxae verbi diuini doctrinae seruandae serium et constans studium in ecclesiae euangelicae doctoribus cum maxime requiri, tam confessa, tamque manifesta res est, vt demonstratio eius frustra suscipi videatur. Nihilominus, operae pretium me facturum esse, arbitror, si de necessario hoc ecclesiae doctorum requisito, apostoli ductu, paucis exposuerim. PAVLVVS nimirum, in epistola ad TITVM, *capite primo, διαταγήν*, quam, de presbyterorum in ecclesia Cretensi constitutione, carissimo huic filio suo, et in officio, diuinitus sibi demandato, adiutori tradiderat, repetens, enarratis iis, quibus, quoad vitam moresque, episcopum praeditum, ornatumque esse oporteat, virtutibus, *commate nono*, addit, oportere eundem esse *ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδασκαλίαν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαίνουσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν*. *te-*

IV

nacem fidi doctrinae verbi, ut et sana doctrina exhortandi, et contradicentes redarguendi gaudeat facultate.

Id, cui firmiter inhaerere debet episcopus, τὸν κατὰ τὴν διδαχὴν πιστὸν λόγον apostolus vocat, eaque appellatione, fidei morumque doctrinam in se continentem, scripturam sacram designat, quippe quae est πιστὸς λόγος, cui summa debetur fides, cum Deum, τὸν ἀψευδῆ, habeat auctorem. Hinc ἐσυνωνύμως, βέβαιος, *firmus*, 2 Pet. I, 19, significantiorque nomine, ἀλήθεια, *veritas*, dicitur, Ioh. XVII, 17. Atque ad hanc verbi diuini doctrinam adhaerescendum est ecclesiae doctori, quippe quem oportet esse ἀντεχόμενον, id est, AMBROSIO interprete, *) *tenacem* fidelis, seu fide dignissimi, certissimiue doctrinae verbi. Τὸ ΑΝΤΕΧΕΣΘΑΙ, quo apostolus utitur verbo, cum gignendi casu iunctum, in sacris noui foederis libris, et apud τοὺς ὁ pariter, atque τοὺς ἔξω, cum opitulandi, curandi, tuendi, tum amplectendi, *tenaciter adhaerendi*, habet significatum. Priore modo verbum id exponit HESYCHIVS: **) ΑΝΤΕΧΕΤΑΙ· ἀντιλαμβάνεται, φροντίζει, περιποιεῖται. Opem, auxiliumue ferendi notionem τῷ ἀνδέεται, in Seruatoris dicto; Matth. VI, 24,

*) Opp. edit. Paris. a. MDCLXI, tom. III, p. 602.

**) Lexic. t. I. p. 395, edit. nouiss. viri celeberrimi, IO. ALBERTI.

24, et *Luc. XVI, 13*, attribuit TERTULLIANVS, *) suffragante ei IO. CASP. SVICERO, **) qui, illud ipsum Christi dictum HESYCHIVM ante oculos habuisse, censet, vbi is paullo ante ANΘΕΞΕΤΑΙ per τὸ ἀντιλήψεται interpretatur. At enimvero *adhaerendi* potius verbo illi, in locis citatis, adiudicanda esse videtur significatio; veroque similis est, HESYCHIVM, vel ad *Prou. III, 6*, vel ad *Iob. XXXIII, 24*, quibus in locis LXX interpretes ἀντέξεται eo sensu vsurparunt, respexisse. ***) *Opitulandi* autem potestatem vere verbum istud habet, *1 Thess. V, 14*: ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, *opem ferte infirmis*.

Nostro in loco verbum ἀντέχεσθαι in altera, quam indicauimus, significatione, ad serium et pertinax, quod coelestis verbi diuini doctrina deposcit, studium denotandum, adhiberi, pro certo habemus. Hanc vocis illius acceptionem, qua, *firmiter amplecti*, et *constanter retinere*, significat, non etymologia solum, sed cum maxime vsus in Graeca V. T. quae LXX uiralis dici solet, versione confirmat; siquidem in ea ἀντέχε-

A 3

σθαι

*) *Aduersus MARCIONEM*, lib. IV, c. 33, p. 448, edit. Paris. a. MDCLXXV.

**) *1 Thess. eccles. tom. I, p. 371.*

***) Est haec viri maxime reu. doctissimique, IO. CHRISTIANI BIEL, coniectura, quam iudicio suo comprobat, et KVSTERO, idem cum SVICERO sentienti, opponit Cl. ALBERTI, in *notis ad HESYCH.* p. 378.

VI

σθαῖ Hebraeo respondet כָּחַז, quod *apprehendere, firmiterque retinere*, notat. Ita *Iesa. LVI, 2, 4, 6*, foedus Dei religiose firmiterque seruantes, in textu Hebraeo: כָּחַז בְּכִתְּבֵי, in Graeca interpretatione: ἀντέχοντες τῆς διαθήκης αὐτοῦ, dicuntur. Add. *Prou. III, 18.* *) Eodem sensu patres Graeci, CHRYSOSTOMVS, BASILIUS MAGNVS, ISIDORVS PELUSIOTA, illa vtuntur voce, quippe quibus ἀντέχεσθαι τῆς ἀρετῆς, τῆς εὐσεβείας, idem est, ac virtutem, pietatem arctissime amplecti, et his constanter adhaerere. **) Sed et οἱ ἕξω phrasin ἀντέχεσθαι τινος ita vsurparunt. Compluribus, quae in priscorum Graeciae scriptorum libris occurrunt, exemplis testatum id reddi potest. POLYBIUM, cuius stilus ad noni foederis dictionem proxime accedit, adducere, iuuat, qui saepenumero de eo, quod studiosissime quis sectatur, et cui tenaciter adhaeret, illa vsus est, eumque maxime significatum in τῷ ἀντέχεσθαι τῆς ἀληθείας, expressit. ***)

Haec-

*) Conf. B. D. IO. BENED. CARPZOVII, de ὁρθοδοξίᾳ et ὁρθοτομίᾳ, in ecclesiae ministro, Tit. I, 9, requisita, dissertatio, in cuius cap. I, §. 6, plures referuntur voces Hebraeae, quibus ἀντέχεσθαι apud τοὺς ὁ respondet; indeque verbi huius, ab apostolo adhibiti, emphasis declaratur.

*) Patrum, quos nominamus, loci a SVICERO in thes. eccl. l. c. exhibentur.

**) POLYBIUS, *hisor. lib. XII, edit. IAC. GRONOVII, tom.*

Haecque adeo verbi ἀντέχεσθαι est significatio, quam sententiae apostoli optime conuenire, arbitramur, vbi episcopum is esse oportere ait ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδασχὴν πιστοῦ λόγου. Vulgatus interpres, qui ANTEXOMENON reddidit *amplectentem*, *) verbum *amplecti* eo posuisse videtur sensu, quo id, quod amplectimur, summo studio tenemus, et seruamus. Nec aliter accipiendum est verbum κρατεῖν apud HESYCHIVM, vbi ἀντέξομαι exponitur per κρατῶ. CHRYSOSTOMVS **) quidem, et, qui eum describere solet, THEOPHYLACTVS, ***) ad curam et operam, quam in verbi diuini doctrinam episcopus dare debeat, apostoli referunt verba, et ἀντεχόμενον interpretantur: Φροντίζοντα, ἔργον τοῦτο ποιούμενον, *solicite curantem, hoc facientem*

tom. II, p. 916, hac phrasi tenax veritatis in historia studium eloquitur. Indicauit locum hunc GE. RAPHELIUS, in *annotat. philol. in N. T. ex POLYBIO et ARRIANO collectis*, p. 627. Plures idem, l. c. p. 48, ex POLYBIO affert locos. Silentio praetermittendus haud est insignis maxime locus in XENOPHONTIS *de Cyri institut. lib. II, edit. Oxon.* THOMAE HUTCHINSON, p. 143: οἱ ἀγαθοὶ, τοὺς κακοὺς ἰδόντες ἀτμασθέντας, πολὺ ἐνθυμότερον ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ΑΝΘΕΞΟΝΤΑΙ.

*) Sic etiam versio interlinearis in codice meo MS. epistolarum PAVLI Graeco Latino.

**) *In epist. ad Tit. cap. I, homil. II, Operum edit.* BERN. DE MONTFAUCON, tom. XI, p. 739.

***) *Commentar. in epistolas PAVLI ad h.l. edit. Lond. p. 845.*

VIII

tem opus. Sed haec illorum interpretatio non plane conuenit sententiae PAVLI, quam, vt supra notauimus, omnium optime reddidit AMBROSIVS, qui ἀντεχόμενον vertit *tenacem*; quo etiam Germanica B. LVTHERI versio spectat: *der HALTE OB dem worte, das gewiss ist*, et rel.

Tenacis huius, quam apostolus in episcopo requirit, adhaesionis ratio curatius nunc est edisserenda. Supponitur per illam ipsam vera et solida coelestis, quoad credenda et agenda, cognitio. Nam cum sanae doctrinae firmiter inhaerere oporteat ecclesiae doctorem, necesse est, vt is probe cognitam eam habeat atque perspectam, et perfecte planeque illa sit eruditus. Sana vero doctrina cum ea sit, quam sacra tradit scriptura, ὁ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστὸς videlicet λόγος, ex hac adeo vera illius notitia est comparanda. Fidei et religionis christianae cognoscendae vnicum omnino, et certissimum principium sunt, ac de omnibus ad salutem cognitu necessariis plenissime nos instruunt veteris et noui testamenti libri, immediato Spiritus sancti impulsu, afflatuque, a prophetis et apostolis scripti: vnica et certissima iidem regula sunt atque norma, ad quam omnia dogmata exigere, et secundum quam de omnibus tum doctrinis, tum doctoribus iudicare oportet. *) Sacris litteris symbolicos ecclesiae euangelicae

*) Vid. *Formula Concordiae, epit. p. 570, declarat. p. 632.*

licae subiungimus libros, vtpote qui compendiarium sanae verbi diuini doctrinae, beati LUTHERI maxime studio atque opera reparatae, ὑποτύπωσιν exhibent, et formam: quique eum in finem compositi, et publica recepti sunt auctoritate, vt ad illos ipsos omnis in ecclesiis, scholisque euangelicis doctrinae ratio conformetur, et, quicquid contrarium eis fuerit, tanquam id, quod cum vnanimi fidei nostrae declaratione pugnet, reiciatur. *) Quam ob rem etiam libris nostris symbolicis normae nomen tribuitur, officiumque, non, quod ipsius fidei doctrinae principium illi sint atque norma, haec enim sola est scriptura sacra, sed quia sinceram ecclesiarum euangelicarum, quae sacram litterarum fundamento nititur, doctrinam, complectuntur, hocque adeo intuitu, *de fide nostra confessionis*, seu *fidei professionis* constituunt *normam*. **) Vnde adeo facile intelligitur, ab ecclesiae euangelicae doctore cum maxime etiam requiri, vt in libris nostris euangelicis probe sit versatus, doctrinaeque, quae iisdem continetur, et ad quam tradendam sacramento est obstrictus, exploratam habeat veritatem.

Iamque τὸ ἀντέχεσθαι τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου in eo consistit, vt orthodoxae doctrinae

B

nae

*) F. C. p. 572, et p. 635.

**) Vid. b. IOH. BENED. CARPZOVIVS, in *isagoge ad libros symbolicos*, p. 1143, et seqq. VAL. ALBERTI, in *Aug. Conf. thetice et apologetice pertractata*, p. 8; et caet.

X

nae praeditus cognitione, ex animo ei adhaereat, nec latum vnguem ab illa discedat, nullaue, quae demum cunque fuerit, ratione a coelestis veritatis professione dimoueri se patiatur. Ita sanae verbi diuini doctrinae deditum esse oportet ecclesiae doctorem, pastoremque, vt non solum gregem, cuius pascendi cura ipsi agenda est, summa fide, summoque studio, ad illam instituat, sed etiam, omnes, quotquot hoc illoue modo ei contradicunt, redarguat; et erroris conuincat. Hunc *ἀν-
θέξας* episcopi finem, modumue apostolus indicat, vbi, verae fidei ac morum, quae in certissimo Dei verbo traditur, doctrinae tenacem eum esse, iubens, addit: *ἵνα δυνατὸς ἦ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαίνουσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν*. *vt et sana doctrina exhortari, et contradicentes conuincere possit*, seu, potens aptusue sit ad id faciendum.

Duplex his verbis, ex tenaci, quo verbi diuini doctrinae episcopo adhaerescendum est, studio, eiusdem officium apostolus deducit. Alterum est *τὸ ΠΑΡΑΚΑΛΕΙΝ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαίνουσῃ*. Verbum *παρακαλεῖν*, quod *πολύσημον* est, et iam *rogare*, iam *hortari*, iam *consolari*, significat, indeque diuerso ab interpretibus redditur modo, latiore hic omnino vsurpari videtur significatu, ita vt pro obiecto habeat credenda, agenda, speranda, et tum institutionem in fide ac moribus, tum adhortationem ad pietatem, tum denique

nique consolationem inaduersis, notione sua complectatur. *) Ad haec enim ὠφέλιμος utilis est, et ecclesiae doctoribus atque ministris δύναμις, seu debitam *ικανότητα* confert sacrarum litterarum doctrina: **) quam apostolus, ut saepe alias, ***) eleganti metaphora, τὴν διδασκαλίαν, τὴν ὑγιαίνουσαν, sanam, siue salutarem vocat doctrinam, quia, in se spectata, nullis errorum caret morbis, tum vero, quoad effectum, veram animis hominum affert sanitatem.

Alterum, quo tenax orthodoxae doctrinae studium declaratur, episcopi officium est, τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, redarguere contradicentes. Per τοὺς ἀντιλέγοντας speciatim gnosticos, qui errores suos in ecclesiam christianam iis temporibus inuehere insituerint, ab apostolo indigitari, GROTIUS, HAMMONDVS, VITRINGA opinantur. Nos, ingenium ipsorum redolentem, coniecturam hancce non moramur. Τῶν ἀντιλεγόντων nomine designantur omnes, quotquot ea docent, quae sanae verbi diuini doctrinae aduersantur, et eiusmodi maxime fouent errores, quibus funda-

B 2

men-

*) Verbum παρακαλεῖν latiore quoque significato occurrit Luc. III, 18; Act. XV, 32; XX, 2.

**) Vid. 2 Tim. III, 16, 17.

***) 1 Tim. I, 10; 2 Tim. III, 3; Tit. II, 1. Conf. 1 Tim. VI, 3; 2 Tim. I, 13. Metaphoricum vocis significatum ex LUCIANO et PLUTARCHO, qui sanum cum vero coniunxerunt, illustrat LAMB. BOS, in exercitat. philol. in N. F. p. 230. Add. IO. ALBERTI, in obseruat. philol. in N. F. p. 409.

mentales christiana religionis articuli peruertuntur. His igitur, siue externi, siue interni et domesticum fuerint aduersarii, grauiter resistere, erroresque ipsorum manifestare, et solidis argumentis refellere, orthodoxi episcopi officii ratio deposcit. Ea nimirum verbi ΕΛΕΓΧΕΙΝ est significatio, vt eiusmodi proprie notet animaduersionem, qua errores argumentis conuincuntur et coarguuntur. Neque verò de doctrinali solum, sed de morali etiam verbum id in noui foederis libris vsurpatur elencho, *) quem alias ἐπανορθώσεως vocabulo apostolus expressit, **) quique in correctione illorum consistit, qui vita moribusque prauis τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ contradicunt, seu aduersantur. Vterque elenchus cum ad officium spectet episcopi, de hoc, illoque τὸ ἐλέγχειν τοὺς ἀντιλέγοντας hic accipiendum est, id quod sequentia apostoli verba prorsus confirmant.

Iamque tales omnes omnino esse oportet episcopos, tenaces videlicet orthodoxae verbi diuini doctrinae, idoneosque et aptos, cum ad sanam, curae ipsorum concreditam, coetibus sacris tradendam doctrinam, tum ad redarguendos conuincendosque veritati coelesti contradicentes. Gratulamur igitur ecclesiis nostris euangelicis de huiusmodi episcopis et doctoribus, (et
vtinam

*) *Matth. XIX, 15. Luc. III, 19; 1 Tim. V, 20.*

**) *2 Tim. III, 10.*

ytinam omnes tales essent!) qui sanam atque salutarem, quae sacris litteris traditur, et ex illis repetita in libris nostris symbolicis exhibetur, doctrinam non ore tantum profitentur, sed etiam toto animo eidem sunt addicti; qui ad eandem omnes officii sui rationes summo studio componunt; qui mente corruptorum hominum, religionem quaestui habentium, et pietatis specie plures decipientium, *Ξεθήλους κενοΦωνίας* et absurdissima commenta haudquaquam obtegunt non, euangelicae veritatis dispendio, aduersariis adulantur, sed grauitur illam tuentur, oppositosque ei errores quosuis debito reprehendunt modo, ac firmis rationibus conuellunt. Gratulamur maxime ecclesiis nostris Saxonice de summi theologi, qui fere fuit *ἀντεχόμενος τοῦ κατὰ τὴν διδασχὴν πιστοῦ λόγου, δυνατός καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαίνουσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν*, LOESCHERI videlicet, beata nobis erepti morte, dignissimo successore. Est is Vir summe reuerendus, amplissimus, doctissimusque,

D O M I N U S

M. IO. IOACHIMVS GOTTLOB

A M E N D E,

S. THEOLOGIAE BACCALAVREVS,
PASTOR ADHVC ET SUPERINTENDENS FRIBURG-
GENSIS, IAMQUE DESIGNATVS PASTOR, SUPERINTENDENS,
ET CONSISTORIALIS DRESDENSIS.

Ut de vitae ipsius cursu paucis exponam, natus est Graeffenhaynichenae, circuli Saxoniae ele-

ctoralis prope Vitembergam oppido, anno saeculi huius quarto: patre *M. Io. Christiano*, qui diaconi officio, quinquaginta fere annos, ibidem praefuit, matre *Anna Dorothea Richteria*, Laſtauiensis ecclesiae pastoris filia. Artibus iis, quibus aetas puerilis ad humanitatem informari solet, cum in ludo patrio, tum ab ipso maxime patre institutus, in prouincialem, quae Grimmæ est, scholam venit, clarissimorumque in ea magistrorum sese tradidit disciplinae. Exacto ibi quinquennio, Vitembergenſem adiit academiam, ciuiumque illius numero, rectore, *Io. Henrico Bergero*, Icto, adscriptus, Hebraearum litterarum ac philologiae sacrae pariter, atque philosophiae studiis primum operam dedit. In philosophia addiscenda, praeter caeteros sectatus est *Hollmannum*, et, qui Anglicae linguae ipsum etiam imbuit cognitione, *Hassenium*; phycas item et anatomicas vtriusque *Vateri* scholas frequentauit. Historiam et elegantiores litteras ei tradidit summus harum doctor et vindex, cuius eccellente doctrina mihi quoque frui olim licuisse, cum voluptate recordor, quemque Deus sospitet, illustris *Bergerus*. Ad theologiam postquam animum appulit, in scholis praestantissimorum academiae theologorum, *Wernsdorffii*, *Chladenii*, *Schroeeri*, *Iani*, *Haferungii*, quibus assiduus interfuit, solidam eius, quoad omnes et singulas partes, scientiam sibi comparauit. Bis disputauit publice: primum,

de

de tertia, quae fingitur, hominis parte, praefide Dathio, ordinis philosophici adiuncto: deinde, de oratore, ex animi corporisque notitia informato, sub moderamine laudati praeceptoris, eiusdemque hospitis sui beneuolentissimi, illustris Bergeri, a quo etiam philosophiae et bonarum artium magistri accepit dignitatem. Academiae ut studium operamque suam dicaret, cum plures ipsum cohortarentur, obstitit in patrem, senectute confectum, pietas: qua permotus, nono et vicesimo supra millesimum et septingentesimum anno, in administrando diaconatu, socium ei, et adiutorem dari se, passus est: eoque in officio, patri, non ita multo post beate mortuo, successus, illo ipso per tredecim functus est annos. Hinc, sequente tertio et quadragesimo anno, praeter omnem opinionem suam, optataque, in Portam vocatus, ut nutui diuino ac Regiae morem gereret voluntati, clementissime demandatum sibi pastoris in ea, collegae, et inspectoris suscepit munus, idque ad annum usque superiorem gessit, quo Friburgensis ecclesiae pastor, et dioeceseos illius Superintendens Regia constitutus est auctoritate. Iamque Dei accidit numine, ut, sacra ab ipso nuper, Regio iussu, Dresdae habita oratione, beati Loescheri, in grauissimis, quae incredibili studio, maximaque dexteritate ille obiit, muneribus, successor fuerit designatus.

Summis proinde in theologia honoribus cum orandus sit Vir maxime reuerendus, hos ille in academia

XVI

mia Lipsiensi, ab ordine no
 fauore, conferri sibi voluit.
 strarum praescripto, eo no
 gie prorsus praestitit, pere
 hibuit dissertationem theod
 gyri academica defendet.
 ximo die sexto Nouembris
 dianis, in qua, disputatione
cellarii munus obeundum
 gradum capeffendi facultate
 vocant, ritu ipsi dābo soler
 tur hancce frequentandam
 DEMIAE RECTOREM, C
 SIMOS, VTRIVSQUE RE
 RES, GENEROSISSIMOS
 ACADEMIAE CIVES, et
 tores omnes, ea, qua par est
 nitate inuito. P. P. Lipsia
 A. R. S. CIO IOCCXLIX.

L I P S I A

EX OFFICINA LA



ordine nostro, pro suo erga eum
i voluit; quaeque, ex legum no-
eo nomine requiruntur, egre-
it, pereruditam etiam nobis ex-
em theologicam, quam in pane-
fendat. Celebrabitur ea pro-
uembris, D. v. horis antemeriti-
tatione finita, ego, cui *Procan-*
undum est, doctoris theologi
facultatem, *Licentiam* quam
bo solemniter. Ad panegyrim igi-
tandam, MAGNIFICVM ACA-
DEM, COMITES ILLVSTRIS-
SVE REIPVBLICAE PROCE-
SSIMOS NOBILISSIMOSQVE
ES, et ordinis theologici fau-
a par est, obseruantia et huma-
P. Lipsiae, Dom. XXII. p. Trinit.
C XLIX.

P. S. I. A. E.
INA. LANGENHEMIA.

